

JÖNKÖPING UNIVERSITY

*School of Education and
Communication*

Bilden av drottning Kristina

En kvalitativ läromedelsanalys utifrån ett genusperspektiv av historieläroböcker
för gymnasiet mellan 1906–2018

The image of Queen Christina

A genderbased qualitative analysis of history books for upper secondary school
between 1906–2018

DELKURS: *Seminarieuppsats med opposition, 15 hp*

KURS: *Historia för ämneslärare 61–90 hp, 30hp*

FÖRFATTARE: *Emina Sikiric*

EXAMINATOR: *Anders Dybelius*

TERMIN: *HT18*

ABSTRACT

Emina Sikiric

”Bilderna av drottning Kristina”

En kvalitativ läromedelsanalys utifrån ett genusperspektiv av historieläroböcker för gymnasiet mellan 1907–2018

Number of pages: 41

I föreliggande studie undersöks drottning Kristina i tio historieläroböcker mellan 1907–2018 utifrån ett genusperspektiv.

Syftet med studien är att undersöka hur drottning Kristina framställs samt huruvida bilden av henne har förändrats eller bibehållits i läromedlen. Tidigare forskning har visat att det finns en manlig överrepresentation i läroböckerna. Det manliga perspektivet får ett stort utrymme medan kvinnorna inte finns integrerade i texten utan förklaras i egna avsnitt.

Metoden som har använts är en kvalitativ textanalys utifrån Staffan Selander. Studiens teoretiska ramverk utgörs av Yvonne Hirdmans genussystem samt av Karin Tegenborg Falkdalens ”drottningens två kroppar”.

I resultatet framgår det att bilden av drottning Kristina har gått från att beskriva hennes regeringsperiod och personlighet på ett negativt sätt till att i de allra senaste läroböckerna beskriva henne som drottningen som bröt könsnormerna. Det märks tydligt i de två sista läroböckerna hur man väljer att anlägga ett genusperspektiv i beskrivningen av drottning Kristina, något som helt saknas i de övriga läroböckerna. En ökad genusmedvetenhet i de sista läroböckerna är något som tydligt framgår i läroböckerna.

Sökord: drottning Kristina, genus, genusperspektiv, historia, läromedel

Förord

Tack!

Marah, din entusiasm har gjort mig inspirerad att ta itu med min uppsats. Du har stått bredvid, pushat och peppat och i alla uppförsbackar har du sett till att detta är möjligt att genomföra. Din positiva utstrålning, drivkraft och engagemang är något jag ser upp till. Jag önskar en sådan vän och kollega till alla, för det är otroligt berikande att ha dig bredvid min sida. Jag kan inte nog tacka dig!

Likaså vill jag rikta ett varmt tack till alla fantastiska kollegor och skolledningen på mitt jobb. Det är ni som har gett mig möjligheten att göra detta. Er stöttning betyder mycket!

En förutsättning att klara den här uppsatsen har också varit min handledare. Tack Laila för din konstruktiva feedback, engagemang och all hjälp som du har bistått med.

Slutligen vill jag rikta ett kärleksfullt tack till min familj som har stöttat mig under en mycket tidskrävande period. Jag har varit mentalt frånvarande ett tag men kan äntligen säga att: jag är klar nu!

Emina Sikiric

Jönköping, dec 2018

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
2. Metod och material	2
2.1 Metod.....	2
2.2 Avgränsningar.....	4
2.3 Material.....	5
3. Tidigare forskning	7
4. Teoretiska utgångspunkter	11
4.1 Genussystemet.....	11
4.2 Drottningens två kroppar.....	12
5. Bakgrund	13
5.1 En tillbakablick på läromedel	13
5.2 Kvinnligt - Manligt	14
6. Undersökning	17
6.1 Läroböcker mellan 1907-1940.....	17
6.2 Delanalys läroböcker mellan 1907-1940.....	21
6.3 Läroböcker mellan 1955-1978.....	23
6.4 Delanalys läroböcker mellan 1955-1978.....	25
6.5 Läroböcker mellan 1995-2018.....	27
6.6 Delanalys läroböcker mellan 1995-2018.....	30
7. Analys	32
8. Slutdiskussion	36
9. Käll- och Litteraturförteckning	39

1. Inledning

Poeten, filosofen och historikern Erik Gustaf Geijer skrev i början av 1800-talet: ”Sveriges historia är dess konungars”¹, vilket sedan dess blivit ett känt citat som cirkulerat lite varstans i litteraturen. Påståendet säger en hel del om den svenska historiesynen, som uppenbart fokuserade på olika manliga regenter genom tiderna, vilket kanske inte var så konstigt då flera av dem hade ett stort inflytande över samhällets styrelse och därmed påverkade den svenska historien på ett helt annat sätt än dagens kungamakt.

Mitt bland alla dessa kungar och under Sveriges stormaktstid regerade dock en kvinna - drottning Kristina, mellan 1644–1654. Denna uppsats handlar om hur bilden av henne har gestaltats i svenska läroböcker i historia för gymnasiet under perioden 1907–2018 utifrån ett genusperspektiv.

Två namn utkristalliseras vid en snabb summarisk granskning av kvinnor i svensk historia med makt och inflytande, i ett 10-tal böcker i historia för gymnasiet. Den heliga Birgitta och drottning Kristina. Dessa båda kvinnor finns med – under egna rubriker – i samtliga böcker, granskningen kan även bekräftas i Jörgen Gustafssons avhandling, *Historielärobokens föreställningar*². Den första blev helgonförklarad och känd inom hela den katolska världen och den andra var regerande drottning i Sverige under dess stormaktstid. Eftersom Birgittas betydelse framförallt har en religiös prägel, medan Kristinas verksamhet mer präglas av hennes politiska betydelse har jag i denna studie valt att fokusera på bilden av drottning Kristina.

Britt-Marie Berge, docent och fil. dr, kommer i sin undersökning *Jämställdhet och kön* fram till att kvinnors historia blir en överkurs i historieämnet. I ett av läromedlen som granskas kan man läsa om att drottning Kristina inte sköter sitt kärleksliv och att man inte finner motsvarande beskrivningar av de manliga regenternas kärleksliv.³ Den bild som ges av drottning Kristina har väckt ett intresse att undersöka hur hon beskrivs i läroböcker och om det har skett en förändring kring hennes föreställning. Det framgår av tidigare

¹ Dick, Harrison, ”Sveriges historia är dess konungars”, svenska dagbladet; <http://blog.svd.se/historia/2012/10/06/sveriges-historia-ar-dess-konungars/>, 2012, hämtad 2018-11-12.

² Gustafsson, Jörgen, *Historielärobokens föreställningar*, 2017, s. 102ff

³ Berge, Britt-Marie, ”Jämställdhet och kön” ingår i Niklas, Ammert (red); *Att spegla världen*, 2011, s. 170

forskning att det har gjorts liknande undersökningar om bilden av Kristina.⁴ I den här uppsatsen ställer jag delvis andra frågor till källmaterialet till skillnad från vad som har gjorts under tidigare forskning och min förhoppning är att denna uppsats kan bidra till en ökad insikt om hur våra läromedel har förändrats och hur vi utifrån ett genusperspektiv kan analysera dessa.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka bilden av drottning Kristina och hur bilden av henne har förändrats eller bibehållits i svenska historieböcker för gymnasiet mellan perioden 1907–2018 utifrån ett genusperspektiv.

För att besvara mitt syfte utgår jag från dessa två frågeställningar:

1. Hur framställs drottning Kristina med avseende på hennes intressen, egenskaper och abdikation?
2. Vilka likheter och skillnader visar läromedlens framställning av drottning Kristina under undersökningsperioden utifrån ett genusperspektiv?

2. Metod och Material

I detta avsnitt redovisas studiens metod vald med hänsyn till syfte och frågeställningar.

2.1 Metod

Eftersom syftet med den här uppsatsen är att undersöka bilden av drottning Kristina i utvalda läromedel blev textanalys som metod det mest lämpliga valet.

Metoden valdes då kvalitativ textanalys handlar om att man med texterna som utgångspunkt analyserar eller försöker förstå hur frågor och samhällsfenomen framställs. Kvalitativ textanalys

⁴ Se tidigare forskning, s. 7

som metodansats, är lämplig när skriftliga dokument och texter undersöks,⁵ i mitt fall läroböcker. Analysen omfattar både brödtext likväl som bildtext.

I *Lärobokskunskap* beskriver Staffan Selander en textanalys av läroböcker i historia utifrån ett historiskt perspektiv. Författaren skriver att det är ett alltför omfattande arbete att analysera alla textavsnitt i läroböcker och att det är mer passande att välja ut avsnitt som behandlar samma ämne i olika läroböcker, vilket jag tillämpar i min undersökning genom att enbart titta på drottning Kristina. På så vis kan vi få syn på vad som har upprepats och vad som har förändrats,⁶ vilket är det som utgör grunden till min andra frågeställning. Metoden som jag har valt ligger i linje med Selanders förslag på hur man går tillväga när man gör en textanalys. Selander för ett resonemang om att det mest förekommande sättet att analysera läroböcker, är genom att stoffurvalet granskas.⁷ Stoffurval innebär att man granskar vad som har tagits med och vad som har uteslutits.⁸ I mitt val av vad som skulle analyseras av drottning Kristina, utgick jag från Selanders beskrivning av hur man går tillväga i valet av stoff. Han menar att man till att börja med skapar sig en överblick av vilka företeelser som anses viktiga, dessa undersöker man sedan vidare.⁹ Efter en överblick av samtliga läroböcker kommer jag fram till, att nästan alla läroböcker behandlar Kristinas intressen, egenskaper och abdikation. Dessa tre aspekter utgör min första frågeställning som ligger till grund för min textanalys, vilket också framgår i min avgränsning.

I mitt tillvägagångssätt valde jag att markera de tre aspekterna (intresse, egenskaper och abdikation) utifrån tre färgkoder. Genom detta upptäcktes sådant som upprepade sig i flera läroböcker men även sådant som skilde sig åt. Vid färgkodningen upptäcktes att en av läroböckerna inte behandlade någon av ovanstående aspekter men ansågs ändå vara väsentlig för studien. Färgkodningen underlättade jämförelsen läroböckerna emellan liksom att likheter och skillnader urskiljs mer tydligt. Resultatet skrevs ner i tre olika perioder och en delanalys genomfördes sedan efter varje period. Genom detta besvarades också min första frågeställning. Utifrån resultatet fördes en analys där jag tittade på likheter och skillnader i samtliga läroböcker där min andra frågeställning besvarades.

⁵ Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, 2, 2015, s. 136

⁶ Selander, Staffan, *Lärobokskunskap: pedagogisk textanalys med exempel från läroböcker i historia 1841-1985*, 1988, s. 66

⁷ *ibid.*, s. 44

⁸ *ibid.*, s. 29

⁹ *ibid.*, s. 67

2.2 Avgränsningar

Valet att använda läromedel i historia förefaller sig naturligt att granska då lärobokstexten i sig är den vanligaste formen av pedagogisk text och därför det medel som flest elever har kommit i kontakt med.¹⁰ Det finns ett stort antal läroböcker att tillgå och eftersom det inom ramen för den här undersökningen inte finns möjlighet att granska samtliga läroböcker blir det nödvändigt att göra ett urval. Jag har därför valt att avgränsa mig till tio läroböcker i historia för gymnasiet. En av anledningarna till att jag har valt att studera läroböcker för gymnasiet är för att historieundervisningen är mer utvecklad på gymnasienivå än grundskolans undervisning. År 2011 kom också en ny gymnasiereform, GY11, med ny läroplan i vilken historia blev ett obligatoriskt ämne för alla som läser på gymnasiet.¹¹

Valet av läroböckerna har gjorts på Jönköpings högskolebibliotek, där tio läroböcker har valts ut till undersökningen. Läroböckerna är valda efter den tillgänglighet som finns på högskolebiblioteket. Den långa tidsperioden som undersöks möjliggör att tydligare synliggöra likheter och skillnader. Valet att dela upp materialet i tre perioder¹² bygger på att texterna i varje period beskriver drottning Kristina likartat. Under de tre perioderna, som böckerna är uppdelade efter, resonerar man snarlikt kring de tre aspekterna som jag undersöker och därför förefaller det sig naturligt att dela upp läroböckerna periodvis. Uppdelningen underlättar också, eftersom det är enklare att föra ett resonemang om likheter och skillnader, vilket är det som min andra frågeställning bygger på. I delanalyserna, som förs efter varje period, berörs inte samtliga läroböcker då det finns en del likheter mellan böckerna under dessa perioder. Jag anser att det inte är nödvändigt med upprepning.

Valet av läromedel som har valts i den här undersökningen är inte fullt representativt för hela bilden av drottning Kristina så som den presenterades i svenska läroböcker under undersökningsperioden. Jag är medveten om att det inte finns med några böcker från

¹⁰ Långström, Sture, *Författarröst och lärobokstradition [Elektronisk resurs] : en historiedidaktisk studie*, 1997, s. 17

¹¹ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, 2011, s. 66

¹² Se material nedan, s. 5-6

1920- och 1980-talet men jag menar att det inte påverkar resultatet nämnvärt. Jag anser att det finns tillräckligt med källor för att besvara mitt syfte och mina frågeställningar.

2.3 Material

Period 1 1906-1940

Lärobok i fäderneslandets historia samt grunddragen av Danmarks och Norges historia för gymnasiet, skriven av Clas Theodor Odhner och Emil Hildebrand, utgiven av Nordstedt år 1906.

Läroboken är framförallt inriktad på svensk historia men dansk och norsk historia skildras också. Odhners lärobok gavs ut först år 1869 och sista utgåvan utkom år 1954.

Lärobok i svensk historia för gymnasiet Nya tiden, skriven av Erik Falk och Sven Tunberg, utgiven av Nordstedt år 1931.

Läroboken är skriven med hänsyn till senast utfärdade kursplaner. Partier ur Falks och Odhner-Tunbergs läroböcker har lagts till grund för framställningen. Stoffurvalet har i huvudsak utförts av Falk. Läroboken har gjorts så kortfattad som möjligt då ämnet historia har minskat i tid.

Fäderneslandets historia, skriven av K.G Westman, utgiven av Nordstedts och Söner år 1940. Tjugosjunde upplagan av C.T. Odhners lärobok.

Läroboken är en nyare upplaga och avviker, till följd av ny forskning, en hel del från den äldre upplagan från 1906.

Period 2 1955-1970

Svensk historia för gymnasiet, skriven av Sven Tunberg och Ernst Söderlund, utgiven av Nordstedt år 1955, tredje upplagan.

Läroboken är en nyare upplaga av Sven Tunbergs lärobok från 1931. Innehållet i boken är presenterat utifrån svensk historia. Tyngdpunkten i denna lärobok ligger på beskrivande fakta.

Folkens historia 1:2, skriven av Wilhelm Tham, Kjell Kumlien och Folke Lindberg, från 1966.

Läroboken är skriven utifrån ett kronologiskt perspektiv. Läroboken inleds med en studievägledning som i korthet presenterar lärobokens olika avsnitt. Det finns även läsanvisningar till andra böcker som behandlar olika ämnesområden.

Grepp om historien 1, skriven av Bengt Åke Häger, utgiven av studentlitteratur år 1978, femte upplagan.

Läroboken vill ge läsaren en historisk helhetssyn. Framställningen i läroboken är kortfattad och överskådlig, den framhåller sammanhang och väsentliga drag på bekostnad av detaljer. Olika problempresentationer och det fylliga studiematerialet inbjuder till fördjupning, utblickar och resonemang. Läroboken är skriven för att användas som centralt läromedel i gymnasieskolans historieundervisning.

Period 3 1990-2018

Historiens spegel, skriven av Sverker Oredsson och Lars Andersson, utgiven år 1995 av Akademiförlaget, andra upplagan.

Den här läroboken präglas av ett globalt synsätt och är kronologiskt framställd. I läroboken finns ”tvärsnitt” om kvinnan i historien, om synen på ”de andra”, om klasser och klassmotsättningar osv. För bokens innehåll svarar gymnasielärare och forskare med anknytning till Lunds- och Göteborgs universitet.

Historien omkring oss, skriven av Magnus Hermansson Adler, utgiven av Liber år 2007, den första upplagan.

Läroboken är kronologisk upplagd och följer epokindelningen från forntid till modern tid. Läroboken är också tänkt att användas som en lättläst lärobok som tar upp de viktigaste händelserna och utvecklingslinjerna i den svenska och allmänna historien.

Epos 2 och 3, skriven av Robert Sandberg och Christina Douglas, utgiven av Liber år 2014, den första upplagan.

Läroboken är tematiskt uppbyggd som har valts utifrån det centrala innehållet i ämnesplanerna. Läroboken lyfter fram historiska metodfrågor och olika typer av historiska källor som anses vara viktiga. Till varje tema finns uppgifter.

Perspektiv på Historien skriven av Hans Nyström, Lars Nyström, Örjan Nyström.

Utgiven av Gleerups år 2018, den andra upplagan. Den första upplagan kom ut 2011. Läroboken lägger stor vikt vid att ge pedagogiskt material i form av uppgifter och övningar. Läroboken är kronologiskt upplagd där globalisering och genus har stärkts.

3. Tidigare forskning

En avhandling som jag vill lyfta fram är *Gud och fosterland* från 1969, skriven av Herbert Tingsten. Tingsten har studerat historieläroböcker mellan åren 1850–1950. I sitt resultat kommer han fram till att de äldre läromedlen propagerade för patriotism, nationalism och tron på Gud. Eleverna skulle fostras till patriotiska och gudfruktiga individer. Resultatet av böckerna från slutet av undersökningsperioden propagerar tvärtom för fred och demokrati. Dessa förändringar går i linje med förändringar i samhället, med en tydlig fördröjning.¹³ Enligt Tingsten har den nationalistiska propagandan i skolböcker minskat i och med Sveriges modernisering, det har därmed hittats andra saker att vara stolta över.¹⁴ Tingstens resultat blir intressant att jämföras med min, då en del av min undersökningsperiod sammanfaller med Tingstens.

I enlighet med skolans värdegrund granskade pedagogerna Britt-Marie Berge och Göran Widding synen på kön i några utvalda läroböcker.¹⁵ Böckerna som har granskats har varit för gymnasiet och sträcker sig under perioden 2000–2005 och gäller ämnena biologi/naturkunskap, historia, religionskunskap och samhällskunskap.¹⁶ Resultatet i rapporten visar att det finns en manlig överrepresentation i läroböckerna i historia samt flera exempel på att kvinnor och flickor nedvärderas, förlöjligas eller skuldbeläggs. Det är ovanligt, att ett könsperspektiv genomsyrar en hel lärobok.¹⁷ Däremot finns inslag av könsperspektiv i de granskade läroböckerna, i de flesta fall i form av bilder, bildtext och faktarutor.¹⁸ Då min analys utgår från ett genusperspektiv blir det intressant att titta

¹³ Tingsten, Herbert, *Gud och fosterlandet: studier i hundra års skolpropaganda*, 1969, s. 129

¹⁴ *ibid*, s. 181

¹⁵ *I enlighet med skolans värdegrund?: en granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker*, 2006, s. 9

¹⁶ *ibid*, s. 17

¹⁷ *ibid*, s. 43

¹⁸ *ibid*, s. 29

närmare på hur drottning Kristina framställs i både äldre och nyare läromedel samt att föra en diskussion kring likheter och skillnader.

Delegationen för jämställdhet gav Ann-Sofie Ohlander, professor i historia, ett uppdrag 2010, att granska läromedel i historia och samhällskunskap med fokus på jämställdhet. Rapporten heter ”*Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia: en granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*”. I granskningen används fyra läroböcker, varav två är avsedda för gymnasiet utgivna 2003 och 2008. Rapportens syfte är att bidra med ny kunskap, sprida kunskap och därigenom stimulera diskussionen om jämställdhet och genus i skolan.¹⁹ Resultatet i Ohlanders rapport kring läromedlen i historia, visar på att det manliga perspektivet ges stort utrymme i läromedel som hon har undersökt. I resultatet framkommer det också att det inte läggs ett genusperspektiv eller jämställdhetsperspektiv på de namngivna kvinnorna. Kvinnorna i läroböckerna får särskilda avsnitt som till exempel: ”*Kvinnan under medeltiden*”, ”*Kvinnors villkor hårdnar*” och ”*kvinnornas roll under franska revolutionen*”. Kvinnorna blir på så vis inte integrerade i texten utan förklarade i egna avsnitt.²⁰ Ohlander menar att en historieskrivning som skulle utgå från att kvinnor och män är likvärdiga, skapande och handlande subjekt skulle få en helt annan tyngdpunkt än vad de studerade böckerna ger.²¹ Att ha Ohlanders resultat som utgångspunkt är intressant då jag vill titta på om huruvida det finns ett genusperspektiv i läroböckernas beskrivning av drottning Kristina.

Angered Eilard skrev 2008 en avhandling; *Modern, svensk och jämställd* i syfte om att undersöka hur kvinnor, män, etnicitet och familjeförhållande framställs i läseböcker för grundskolan och undersöka eventuella förändringar under den aktuella perioden. Hennes granskning sträcker sig från 1960-talet till början av 2000-talet. Eilard redogör en sammanfattande reflektion efter varje kapitel. Resultatet i avhandlingen visar på att flickorna sågs som ordentligare än pojkarna i början av undersökningsperioden till att de tydliga könsmonstren luckrades upp och att kvinnor och män blev allt mer jämställda med

¹⁹ ibid, s. 4

²⁰ ibid, s. 28

²¹ ibid, s. 71

tiden.²² I de senaste böckerna som hon undersökte framställs männen som mjuka där de tar ansvar för hem och hushåll, samtidigt som de framtonar som lite lätt löjliga.²³

Resultatet visar att framställningen av män och kvinnor blivit allt mer jämlik med tiden. Trots detta visar den ändå på att mannen ofta är huvudpersonen och att en flickvän kopplas till hans sida. Eilard menar dock att förändringen som har skett måste ses som en positiv öppning mot framtiden.²⁴ Att jämföra hur bilden av drottning Kristina har förändrats och vilka förändringar som har skett blir intressant att titta på i min undersökning.

En annan relativt ny avhandling från Jörgen Gustafsson, *Historiebokens föreställningar*, har i syfte att undersöka historielärobokens budskap från 1870–2000 för att beskriva vilka förändringar som har skett i deras innehåll. Hans övergripande frågeställning, dvs hur historia framställs i historieläroböckerna mellan 1870–2000, får sitt stöd i att historieskrivning är en form av skapande av mening som byggs upp. Komponenter så som plats, tid, aktör, mål etcetera sammanfogas till sammanhängande berättelse.²⁵ Gustafsson undersöker tre olika områden för att svara på sin frågeställning; genus, bild och vikingatiden. Genus då det är en grundläggande kategori i att skapa mening, samt att läroboken är till för både killar och tjejer. Bilderna undersöks för att de är en direkt kategori som givits omfattande plats i historieläroböckerna och vikingatiden för att det ett viktigt element i den nationella svenska historieskrivningen.²⁶

Resultatet visar att det har skett en ökning av kvinnor, mest under 1990-talet.²⁷ Vad gäller bilderna på kvinnor är de få och när hon visas upp, är det ofta i kombination med mannen. Kontrasterna mellan kvinna och man är tydliga, mannen är upprätt och påklädd, medan kvinnan är knästående och avklädd. Gustafsson kopplar resultatet till Hirdmans ”särhållandets logik” i genussystemet, att den är tydlig i historieläroböckerna.²⁸ Eftersom Gustafsson utgår från genus i ett av sina områden kommer jag att jämföra hans resultat med mitt.

²² Eilard, Angered, *Modern, svensk och jämställd: om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962-2007*, 2008, s. 148

²³ *ibid.* s. 283

²⁴ *ibid.* s. 417

²⁵ Gustafsson, Jörgen, *Historielärobokens föreställningar: påbjuden identifikation och genreförändring i den obligatoriska skolan 1870–2000*, 2017, s. 201

²⁶ *ibid.* s. 202

²⁷ *ibid.* s. 208

²⁸ *ibid.* s. 209f

Tegenborg Falkdalen, Karin skriver en avhandling från 2003, *Kungen är en kvinna*, vars syfte är att belysa synen på den kvinnliga monarken i förhållande till idealbilden av den gode monarken. Författaren väljer att undersöka drottning Kristina (1632-1654) och Ulrika Eleonora (1719-1720). Hon anlägger ett genusperspektiv, då de svar som ges, sätter fokus på relationen mellan män och kvinnor samt de rådande föreställningarna om manligt och kvinnligt under perioden.²⁹ Tegenborg Falkdalen har i sitt genusperspektiv som utgångspunkt att det finns en hierarkisk relation mellan manligt och kvinnligt, där manligt uppfattas som norm och överordnad kvinnan.³⁰ Vidare förklarar hon att ”styrka” kopplas ihop med manlighet och ”svaghet” således med kvinnlighet.³¹ Falkdalen kommer också fram till att begreppet "kung" är relaterat till män och manlighet.³² Tegenborg Falkdalen använder sig av ”drottningens två kroppar” som ett analytiskt verktyg för att kunna tydliggöra relationen mellan manligt och kvinnligt i bilden av en kvinnlig monark.³³ Eftersom jag undersöker bilden av drottning Kristina blir det ett viktigt redskap i min undersökning samt hur jag ska tolka styrka och svaghet. Jag bedömer att Tegenborg Falkdalens analysverktyg har varit användbart för min uppsats.³⁴

Det finns ett antal C-uppsatser om drottning Kristina som bör nämnas. I en uppsats från 2015 *Ett genusperspektiv på historien förändrar den* undersöker Amanda FitzSimons till största del biografier skrivna av docenter i historie- och samhällsorienterade ämnen med fokus på Kristinas kön, sexualitet och härskarroll utifrån ett genusperspektiv. I resultatet framgår att den största skillnaden hos författarna är de tre senaste verken är att Kristina behandlas utifrån sin roll som politisk varelse och att den tidigare forskningen lägger större vikt vid hennes kön och sexuella läggning. Genusforskningen från 1900-talets senare hälft har gjort sitt intryck på de flesta författarna i den här studien. Istället för att skilja könen åt är det snarare tiderna som förändras och formar skildringen av Kristina.³⁵ Utifrån slutsatsen blir det intressanta att, jämföra hur bilden av drottning Kristina har förändrats och huruvida läroböckernas skildring stämmer överens med resultatet i den här uppsatsen.

²⁹ Tegenborg Falkdalen, Karin, *Kungen är en kvinna [Elektronisk resurs] : retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid*, 2003, s. 13

³⁰ *ibid*, s. 16f

³¹ *ibid*, s. 77f

³² *ibid*, s. 199

³³ *ibid*, s. 21

³⁴ Se teoretiska utgångspunkter, s. 12-13

³⁵ FitzSimons, Amanda, *Ett genusperspektiv på historien förändrar den*, 2015, s.39

En liknande uppsats om drottning Kristina har gjorts; *Drottning Kristina* och har till skillnad från min i syfte att analysera sex läromedel för mellanstadiet, där samtliga analyser berör läromedel från 2000-talet. Författarna till uppsatsen har valt att inte utgå från ett genusperspektiv utan fokuserar på vilket sätt framställning av historia påverkar individers historiemedvetande.³⁶ I resultatet framgår det att skildringen av drottning Kristina har varierat och att författarna har valt att fokusera på olika händelser och att vissa situationer har beskrivits mer specifikt i relation till annat.³⁷ Det blir givetvis intressant att ha med det här resultatet i min analys.

4. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel redogör jag för de teoretiska utgångspunkterna som jag utgår från i min analys, alltså hur drottning Kristina porträtteras i läroböcker. Yvonne Hirdmans teori inspirerar mig, om genussystem som förklarar hur manligt och kvinnligt skapas och hur man analyserar maktförhållande mellan män och kvinnor. Jag har tagit fasta på de delar som jag finner relevanta för min undersökning.

4.1 Genussystemet

Hirdman tolkar könens ordning som ett system, ett genussystem. Systemet består av två principer. Den första är *isärhållandets tabu*, vilket innebär att kvinnligt och manligt inte bör blandas. Det kan handla om arbetsfördelningen mellan män och kvinnor – vilka föreställningar vi har om vilka arbeten som ska utföras av män respektive kvinnor men det kan även förekomma på olika platser samt i form av hur vi förklarar våra egenskaper. Den andra principen är *hierarkin*, vilket förklaras som att mannen är normen.³⁸

Normen kopplas alltså till det manliga. Jag väljer att utgå från Angered Eilards definition av hur manlighet och kvinnlighet förklaras. Manlighet har traditionellt förknippats med förnuft, intellekt, rationalitet och kultur, medan kvinnlighet har associerats till kropp och

³⁶ Andersson, Mikael & Lind, Gustav, *Drottning Kristina*, C-uppsats, 2017, s.3

³⁷ *ibid*, s. 38

³⁸ Yvonne Hirdman, ”Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning” i Cristina Carlsson Wetterberg & Anna Jansdotter (red.), *Genushistoria*, s. 113

natur, det naturliga och emotionella.³⁹ Då mannen är normen blir männen det samma som människorna och står för det normala och det allmänna.

Genussystemen växlar över tid och isärhållande och förtryck förändras.⁴⁰ Varje tid har speglats av osynliga kontrakt mellan mannen och kvinnan på olika nivåer. Kontraktet är en konkret föreställning om hur relationen mellan könen ska se ut, hur de ska vara mot varandra i arbetet, i kärleken och hur de ska prata och se ut. Det kan också handla om vilka kläder som är tillåtna och passande, hur håret ska vara och så vidare.⁴¹

Kontraktet är ett redskap för att förstå förhållandet mellan män och kvinnor. Vi handlar och tänker med de kontrakt som är rådande för det rådande genussystemet och vi ser förändringar när isärhållandets tabu bryts och kvinnor och män tillåts göra samma saker som gör att den manliga normen till slut försvinner.⁴²

Hirdman för ett resonemang om att man bör undersöka hur de isärhållande logikerna ser ut, samt hur de har legitimerats inom olika undersökningsområden.⁴³ Hennes teoretiska antagande kommer appliceras i min analys och jag kommer att undersöka hur de isärhållandets logikerna ser ut i framställningen av drottning Kristina. Vidare kommer jag också att titta på hur hierarkin uttrycks i läroböckerna vad gäller beskrivningen av drottning Kristina. Eftersom innebörden av genussystemets kontrakt har förändrats över tid, så gör det möjligt för mig att utifrån Hirdmans två principer om isärhållandets tabu och hierarkin, synliggöra både förändringar och kontinuitet, gällande hur drottning Kristina har framställts i de undersökta historieläroböckerna.

4.2 "Drottningens två kroppar"

Tegenborg Falkdalen redogör i sin avhandling *Kungen är en kvinna* "för drottningens två kroppar". Detta begrepp kommer från "kungens två kroppar" vilket handlar om att monarken hade en politisk kropp och en individuell kropp. De två kropparna uppfattades som en enhet, där den politiska kroppen var den överordnande. Drottningens politiska

³⁹ Eilard, Angerd, *Modern, svensk och jämställd: om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962-2007*, 2008, s. 47

⁴⁰ Hirdman, Yvonne, "Genussystemet - reflektioner kring kvinnors sociala underordning" ingår i Carlsson Christina & Jansdotter Anna (red.): *Genushistoria, en historiografisk exposé*, 2004, s. 127

⁴¹ *ibid*, s. 120f

⁴² *ibid*, s.126f

⁴³ Carlsson Wetterberg, Christina & Jansdotter, Anna (red.), *Genushistoria: en historiografisk exposé*, Studentlitteratur, 2004, s. 117

kropp relaterades vanligtvis till manliga egenskaper, medan hennes individuella kropp förbands med kvinnliga egenskaper och hennes kvinnliga kön.⁴⁴ Drottningen blir genom sitt sociala kön en man.⁴⁵

Mannen utgjorde normen för den gode monarken och de dygder som monarkrollen förbands med betraktades som manliga. ”Styrka” kopplas ihop med manlighet och ”svaghet” således med kvinnlighet.⁴⁶ Föreställningen om att mannen av naturen är starkare och uthålligare än kvinnan, kan kopplas till monarkens uppgift att försvara och upprätthålla ordningen i riket.⁴⁷

”Drottningens två kroppar” används för att tydliggöra den åtskillnad som gjordes mellan rollen som kvinna och monark. Då jag anlägger ett genusperspektiv i min undersökning, kommer jag att använda Tegenborg Falkdalens ”drottningens två kroppar” som ett analytiskt verktyg i undersökningen, för att tydliggöra relationen mellan manligt och kvinnligt i bilden av drottning Kristina.

5. Bakgrund

5.1 En tillbakablick på läroböcker

I Sverige har läroböcker i historia skrivits sedan 1800-talet. Fram till början av 1990-talet har läroboken varit ett av de medel staten använt för att styra verksamheten i den svenska skolan. Man har kunnat påverka innehåll och organisation i den riktning man önskat. Statliga kommissioner har granskat och värderat aktuella läroböcker åtminstone sedan andra hälften av 1800-talet. Under 1980-talet luckrades det statliga styrsystemet upp och från och med början på 1990-talet upphörde den statliga regleringen av läroböcker.⁴⁸

En avhandling som rör just den statliga regleringens upphörande har skrivit av Harrie Johansson, *Staten och läromedlen*, från 2009. Den handlar om politisk styrning av skolan och dess innehåll i ett historiskt perspektiv. Studien fokuserar främst på den politiska styrningen av läromedel från 1938–1991. Johansson kommer fram till att det förekommit tre olika politiska debatter som förts för och emot läromedelsgranskning. Den första

⁴⁴ *ibid*, s. 21

⁴⁵ *ibid*, s. 198

⁴⁶ *ibid*, s. 77f

⁴⁷ *ibid* s.82

⁴⁸ *I enighet med skolans värdegrund? Rapport 285, Skolverket, 2006, s.7*

fördes mellan 1930–1950, den andra mellan 1960–1980 och den sista under 1990-talet. De ekonomiska argumenten var starkast mellan 1930 fram till 50-talet och anledningen till införandet av granskningen.⁴⁹ Under 1962 antogs ett riksdagsbeslut om att införa en nioårig grundskola, vilket ledde till Sveriges första läroplan under samma år. Under 1960-talet hände mycket, Sverige fick den obligatoriska skolan och inte bara det, det togs beslut om ett nytt gymnasium. 1971 infördes den nya gymnasieskolan där fackskolor och yrkesskolor integrerades. En ny läroplan för gymnasieskolan började gälla från 1970.⁵⁰ 1974 inrättades statens institut för läromedelsinformation (SIL) som hade till uppgift att registrera, informera och granska läromedel.⁵¹ Mellan 1960 – 1980 fanns det inte längre en politisk enighet om statlig förhandsgranskning av läromedel. I en av granskningarna mellan 1987 – 1991 kritiserades läromedlen för att inte uppfylla läroplanens mål vad gäller jämställdhetsfrågor: *”Framställningen som helhet strider inte mot de mål och riktlinjer som anges i läroplanen även om intentionerna i läroplanen vad gäller jämställdheten mellan könen och ökad solidaritet mellan grupper bättre skulle kunna synliggöras.”*⁵²

Den tredje och sista perioden avser det tidiga 1990-talet då granskningen inte längre försvarades av något politiskt parti och SIL avvecklades.⁵³

Idag finns det ingen statlig förhandsgranskning av läromedlen. De som har möjlighet att utföra sporadiska granskningar är Skolverket. Det har hittills genomförts en granskning, *I enighet med skolans värdegrund* från 2006. I rapporten presenterades en granskning av läroböcker i biologi/naturkunskap, historia, religion och samhällskunskap för årskurs 7–9 samt gymnasiet.⁵⁴

5.2 Kvinnligt – Manligt

Yvonne Hirdman lanserade begreppet genus (från engelskans gender). Manligt och kvinnligt könsorgan är något man föds med och genus är något man formas till genom kulturen, språket och tänkandet. Genus som term används för att tala om män och kvinnor utifrån varandra och att ingen av dem kunde förstås genom helt separata studier.

⁴⁹ Johansson, H A, Politisk debatt om läromedelsgranskningen, 2009, sid.104

⁵⁰ ibid, s. 71

⁵¹ *I enighet med skolans värdegrund?* Rapport 285, Skolverket, 2006, s. 9

⁵² ibid, s, 164

⁵³ ibid, s, 100

⁵⁴ ibid, s.14

Dessutom används genus för att förklara sociala relationer mellan könen.⁵⁵ Anne Marie Berggren förklarar väldigt enkelt i en artikel om vad genusforskning är, hon menar att det är problematisering av förhållandet mellan könen med insikt om den manliga normens dominerande ställning.⁵⁶

Kvinnoforskningen har bekräftat att mannen var dominerande under upplysningstiden. Han uppfattades som rationell och knuten till den offentliga sfären; ekonomi, politik eller vetenskap. Det manliga subjektet. Kvinnan glömdes bort av forskarna. Det var just detta som var kvinnoforskningens tidiga mål, att hitta kvinnan i historien.⁵⁷

I slutet på 1970-talet började de kritiska feministiska studier om kön och könsrelationer att etablera sig på svenska universitet.⁵⁸ Då hette det kvinnoforskning, för det var kvinnor det handlade om då.⁵⁹ Tidigare forum och institutioner betecknades just genom sammansättningar med ”kvinno-” till exempel ”kvinnoforskning”, ”kvinnovetenskap” som numera har bytt namn till ”genus-” exempelvis ”genusforskning”, ”genusvetenskap” osv. Namnbytet har motiverats av en önskan att poängtera ett fokus på genusrelationer, det vill säga studiet av kvinnor innebär studier av män. Kritiska studier av män och maskulinitet har integrerats i forskningsfältet. Termen ”genusvetenskap”, ”genusforskning” har bland forskare inte alltid varit självklart, det vill säga huruvida genus är det begrepp som teoretiskt sett passar området bäst.⁶⁰

Ett exempel inom genusforskningen är Anita Göransson's bok *Sekelskiften och kön* där författaren tittar på kvinnligt och manligt vid tre olika sekelskiften; 1800-, 1900- och 2000-talet.

Första hälften av 1800-talet var en nedgångsperiod för kvinnor i förhållande till männen på två sätt – ett strukturellt och ett ideologiskt. Hushållsarbetet blev allt mindre viktigt i ekonomin jämfört med alla fabriker, butiker och yrken som började att växa fram. Allt fler människor blev tvungna att arbeta utanför hushållet för en lön. Under den här perioden sågs inte kvinnor som tillräckligt kompetenta att ersätta män eller ingå i samma sammanhang som dem. Det gamla samhällets institutioner avvecklades och kvinnorna

⁵⁵ Wetterberg & Jansdotter (red), 2004, s. 82ff

⁵⁶ Berggren, Anne Marie, *Genusbegreppet - dess idéhistoriska utveckling och politiska innebörd*; vetenskaplig tidskrift, 2011, s. 220

⁵⁷ Blom, Ida, ”Från det moderna till det postmoderna subjektet, En historikers reflektion” ingår i Carlsson Christina & Jansdotter Anna (red.): *Genushistoria, en historiografisk exposé*, 2004, s. 256

⁵⁸ Lykke, N, *Genusforskning*, 2009, s. 9

⁵⁹ Thurén (red), *Genusvägar*, 2002, s. 6

⁶⁰ Lykke, N, *Genusforskning*, 2009, s. 10f

fick inte tillgång till det nya samhällets expansiva delar, utan hänvisades till de traditionella kvinnliga områdena. Kvinnor kunde söka dispens för att ha möjlighet att försörja sig och dessa dispenser ökade enormt mycket i början av 1800-talet och tvingade småningom fram näringsfrihet för kvinnliga småföretagare. Från mitten av 1800-talet fick kvinnor allt större delaktighet i det nya samhället och dess institutioner. Det gällde till att börja med de ogifta kvinnorna och till sist de gifta. Kvinnornas kompetens ifrågasattes, men de lyckades skapa sig ett eget rum i samhället, som var underordnat männens, som gjorde att de kunde gå vidare.⁶¹

I början av år 1900 och åren däromkring etablerades en ny industrikapitalistiskt baserad könsordning. Medelklasskvinnor kunde förvärvsarbete som ogifta i passande yrken. En stark uppdelning av arbetsområden mellan könen etablerades.⁶² De ogifta kvinnorna som inte var mödrar skulle utöva sina moderliga egenskaper i samhället, inom yrken som betraktades som kvinnliga, till exempel inom omsorg och utbildning. Idealet var fortfarande att kvinnan fanns i hemmet och mannen skulle vara familjeförsörjaren.⁶³ Kvinnor och män fick gemensamt tillträde till många utbildningar och delaktighet i nya professionella fält. I början av 1920-talet genomfördes i princip lika rättigheter för män och kvinnor. Först många år senare öppnades de mest auktoriserade yrkena för kvinnorna, så som präst, domare, polis och militär. De högsta statliga positionerna förblev manliga fram till 1978.⁶⁴

År 2000 ifrågasattes inte längre kvinnors handlingsförmåga eller auktoritet. 1970-talets framgångsrika nationella rörelser – kvinnorörelsen och miljörelsen minskade kraftigt. Under 2000-talet blev det internationella perspektivet mycket viktigare då världen blev mycket mindre med integrerade marknader, internationalisering av företag och ökade kommunikationer, inte minst internet, flyg osv.⁶⁵ År 2000 finns stora variationer mellan samhällsområden när det gäller kvinnors möjligheter. Mycket tycks lösas upp även om makten finner nya baser och vägar.⁶⁶

⁶¹ Göransson, Anita, 2000, *Sekelskiften och kön: strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*, s. 106f

⁶² *ibid*, s. 113

⁶³ *ibid*, s. 111

⁶⁴ *ibid*, s. 113f

⁶⁵ *ibid*, s. 121f

⁶⁶ *ibid*, s. 124

6. Undersökning

Undersökningen inleds med att besvara första frågeställningen utifrån varje enskild lärobok. Läroböckerna är uppdelade i tre perioder, den första perioden består av läroböcker mellan 1907–1940, den andra perioden skildrar läroböckerna mellan 1955–1978 och den sista perioden skildrar böckerna mellan 1995–2018. Efter varje period genomförs en delanalys utifrån Hirdmans genussystem och Tegenborg Falkdalens ”drottningens två kroppar”. Avslutningsvis besvaras min andra frågeställning i den avslutande analysen.

6.1 Läroböcker mellan 1907–1940

Hur framställs drottning Kristinas intresse, egenskaper och abdikation?

Färdenelandets historia från 1907

I läroboken *Färdenelandets historia* från 1907 nämns Kristina första gången i samband med sin fars död genom att hon blev hyllad som faderns efterträdare.⁶⁷ Vidare beskriver författaren att hon var högst ovanlig. Denna beskrivning förklaras genom att författaren kopplar Kristinas egenskaper till hennes föräldrar. Kristina hade ärvt sin fars lysande förmåga och kunde lätt inhämta stora kunskaper i allt från kärlek till vetenskap. Kristina hade ärvt sin moders oroliga själ och oberäknliga karaktär. Utöver detta beskrivs Kristina som att hon inte var seriös i det hon gjorde och att hon saknade tålamod för det som var utmanande. Författaren skriver att hon var mer intresserad av det som var ovanligt till skillnad från att hålla fast vid det som ansågs mer ansträngande och plikttroget.

Kristina beskrivs genom att hon var intresserad av att själv styra regeringen. Författaren beskriver att hon tog avstånd från sin rådgivare Axel Oxenstierna, som var blev för besvärlig för henne. I läroboken ges inte förklaring på hur detta framgick. Utöver detta beskrivs hon som maktlysten härskarinna.⁶⁸

⁶⁷ Odhner, C.T. *Fäderneslandets historia samt grundlagen av Danmarks och Norges historia för gymnasiet*, 1907, s. 68

⁶⁸ *ibid*, s.78

Kristinas intressen beskrivs som ensamma resor som växlande mellan nöjen och olika evenemang.⁶⁹ I läroboken skriver man att hon var mer intresserad av sina nöjen än att styra landet. Ett av hennes nöjen var bl.a. hennes gunstlingar (älsklingar). En nämns vid namn, Magnus Gabriel de la Gardie, som hon överöste med både utmärkelser och gåvor. Detta intresse som Kristina hade ledde till att hon tröttnade på regeringen vilket i slutändan ledde till att hon började att fundera på tronavsägelsen. Kristinas andra intresse beskrivs som vetenskap och konst, vilket man förklarar att hon var mer intresserad av än att styra landet.⁷⁰ Utöver detta förklarar läroboken att hon slösade rikets finanser utan beräkning:

I rikets finansväsen lät hon allt gå vind för våg. För hushållning och sparsamhet hade hon aldrig haft sinne, och hennes frikostighet öfvergick efter hand till ett gränslöst slöseri med statens medel, i det hon strödde omkring sig gåfvor och utmärkelser utan hejd och måtta.⁷¹

Hennes val till att abdikera förklaras, förutom det ovannämnda, genom att hon hade en motvilja att gifta sig enbart för att fortplanta Vasaätten. Utöver detta förklarar författaren hennes dragningar för den katolska religionen. Läroboken skriver att Kristina hade lovat sin hand åt sin kusin, Karl Gustaf, men att hon hade ångrat sig. Eftersom hon inte ville gifta sig föreslog hon Karl Gustaf till tronföljare.⁷²

Avslutningsvis lämnade hon ifrån sig kronan och detta förklaras som ett stort svek, ”utan saknad vände Kristina sitt fosterland ryggen och begaf sig utrikes...afsvor Gustaf Adolfs dotter offentligen den tro, för hvilken hennes fader gått i döden”.⁷³

Svensk historia från 1931

I läroboken *Svensk historia från 1931* nämns drottning Kristina för första gången i samband med sin fars död genom att hon blev hyllad som hans efterträdare.⁷⁴ Hennes personlighet beskrivs genom att hon var en högst ovanlig kvinna. Detta förklaras genom att hennes goda egenskaper beskrivs som att de kommer från fadern, dvs att hon med

⁶⁹ ibid, s. 82

⁷⁰ ibid, s. 79

⁷¹ ibid, s.82

⁷² ibid, s.79

⁷³ ibid s. 82

⁷⁴ Falk, Erik & Tunberg, Sven, *Svensk historia för gymnasiet*, 1931, s. 72

lätthet kunde inhämta mycket varierad kunskap och hennes dåliga egenskaper beskrivs i samband med modern, dvs att hon hade en orolig själ och en icke tillförlitlig karaktär.

Till en början tog Kristina tag i regeringen och ville själv styra landet, vilket ledde till att hon bröt med sin rådgivare Axel Oxenstierna. Läroboken beskriver detta genom att Oxenstiernas anseende, erfarenhet och överlägsenhet blev för mycket för henne då hon var en maktlysten härskarinna. Kristinas personlighet beskrivs vidare som att hon inte var tillräckligt allvarlig och envis med det plikttrogna regeringsarbetet utan var mer intresserad av det som var ovanligt och spännande. Till en början visade hon ett engagemang för regeringen och ville själv styra landet men detta intresse för styre försvann snabbt då hennes intressen för gunstlingar tog över. Hennes älsklingar drog in henne i olika nöjen vilket påverkade regeringsarbetets gång. I läroboken nämns två män vid namn, som Kristinas älsklingar; Magnus Gabriel De la Gardie⁷⁵ och Klas Tott.⁷⁶

Kristinas intresse för kultur var stort. Hon visade ett större intresse för den internationella kulturen än den svenska. Hon hade kunskaper inom kulturen och detta beskrivs som att hon väckte en häpnad och beundran i det bildade Europa. Hon kallade främmande forskare till Sverige så att hon kunde höja glansen av sitt hov. Hon hade en stor samling av konst, böcker och handskrifter vilka var omtalade över hela världen. Detta ledde till att Kristina utvecklade en överdriven föreställning om Sveriges tillgångar. Hon slösade statens pengar på ett överdrivet sätt:

Till både inhemska och utländska personer utdelade hon med slösande hand donationer och förläningar...Många belöningar voro helt visst befogade, men ofta skänkte drottningen bort titlar och förläningar åt personer, vilkas förtjänster om riket ej alls motsvarade de nådebevis, som slösades på dem.⁷⁷

I läroboken förklaras Kristinas överdrivna inställning till pengar som orsak till att pengarna inte räckte till samt att adelns makt blev större och hotade jämvikten i samhället.⁷⁸ I läroboken beskrivs också hur Gustav Adolf på samma sätt hade slösat rikets pengar under b.la. hans kröning. Det ges förklaringar till detta då man ville tävla med fransmännen i både mat, dryck och kläder och att de rika adelsmännen inte ville vara

⁷⁵ ibid, s.78f

⁷⁶ ibid, s.81

⁷⁷ ibid, s.79

⁷⁸ ibid s. 79

sämre utan överöste överdådig med allt.⁷⁹ Kristinas tronavsägelse förklaras genom att hennes ansvarlösa slöseri fortsatte vilket ledde till att hon förlorade ett intresse för att styra Sverige, samtidigt som hon fattade ett tycke för den katolska läran. Därför beslöt hon sig för att avsäga sig tronen och då hon flera år tidigare hade bett rådet att utse hennes kusin Karl Gustav som tronföljare kröntes han omedelbart i samband med hennes abdikation.

I läroboken avslutas beskrivningen om Kristina genom att hon vände sitt fosterland ryggen och utan saknad begav hon sig utrikes.⁸⁰

Fäderneslandets historia från 1940

I läroboken *Fäderneslandets historia* från 1940 nämns Kristina för första gången i samband med sin fars död då hon blev erkänd som Sveriges härskarinna.⁸¹ Vidare beskrivs hon som högst ovanlig kvinna genom att hon hade ärvt sin fars begåvning och sin moders oroliga själ och oberäkneliga sinne.⁸²

Hennes intresse beskrivs som att hon hade kärlek för konst och vetenskap och att detta ryktades om i Europa.⁸³ Hennes andra intresse beskrivs som att hon hade mycket passion för nöjen och underhållning. Därefter förklaras konsekvens av hennes olika nöjen, vilket var att hon hade slösat bort statens pengar på hovfester och gåvor till sina älsklingar. Landet behövde en sparsam hushållning men Kristina slösade bort allt. Ett missnöje hade ökat i landet och hon förstod att hon inte längre kunde fortsätta på samma sätt som tidigare.

Hennes abdikation förklaras genom att hon sedan en tid tillbaka önskade att bli katolik. Det som pushar henne ytterligare enligt läroboken är jesuiter som kom förklädda i hemlighet och uppmuntrade henne till att abdikera. Kristina sammankallade till en riksdag 1654 och avsade sig kronan, samma dag kröntes hennes kusin Karl Gustav till hennes efterföljare.⁸⁴

⁷⁹ *ibid*, s.81

⁸⁰ *ibid* s. 82

⁸¹ Westman, K.G, *Fäderneslandets historia*, 1940, s. 108

⁸² *ibid*, s.113f

⁸³ *ibid*, s.113

⁸⁴ *ibid*, s.114f

6.2 Delanalys läroböcker mellan 1907–1940

I de tre äldsta läroböckerna förekommer det en del negativa beskrivningar av drottning Kristina. Hon beskrivs som maktgalen, oberäknelig och slösaktig. Egenskaperna visar på kvinnans underordning vilket även Hirdmans genussystem åskådliggör. Beskrivningen av henne omfattar en negativ kvinnosyn och liknande beskrivning förekommer inte hennes rådgivare och tidigare regent, Axel Oxenstierna. Ett tydligt exempel på detta är hur Kristinas positiva egenskaper i samtliga läroböcker kopplas till fadern och hennes negativa egenskaper till modern. Det är genom att på detta sätt betona isärhållandets logik som den manliga normen framstår tydligare. Manligt i det här fallet utgörs av styrka och kung vilket som tydligt framgår i beskrivningen av Kristina.

Det beskrivs exempel i alla tre läroböcker att Kristina, trots sina intressen för det som var spännande, strävade efter att styra landet själv. Detta förklaras genom att hon var tvungen att utesluta Oxenstierna från regeringen. Vad som händer är att Kristina ändock misslyckas med regerandet. Det tycks ha varit en maktkamp dem emellan då man beskriver att hon kände sig hotad av hans anseende, erfarenhet och överlägsenhet samtidigt som Kristina beskrivs i sammanhanget som maktgalen härskarinna. I detta tydliggörs både isärhållandets princip och hierarkin tydligt. Betydelsen av isärhållande framgår tydligt i vilka ordalag Kristina och Oxenstierna beskrivs. Kristinas maktposition beskrivs i negativa ordalag som att hon hade en orolig själ, var oberäknelig, inte var seriös, saknade tålmod medan Oxenstierna beskrivs enbart som positiv genom att han var erfaren och överlägsen. Det framgår i texterna tydligt att hon ville hålla Oxenstierna borta vilket kan kopplas till att hon som yngre kvinna ifrågasatte sin underordning i förhållande till den manliga och äldre Oxenstierna. Hirdman menar att man måste sätta relationen manligt och kvinnligt i centrum för att få en förståelse. Kristina betedde sig manligt för att anpassa sig till det patriarkala samhället hon levde i samt att dåtidens härskare främst skulle vara en man.

Samtliga tre läroböcker har mer ingående beskrivning av Kristinas politiska gärning var dålig. Här ger man i samtliga läroböcker exempel på gåvor till adeln och missnöjda bönder till följd av hennes slöseri. I läroboken *Svensk historia* från 1931 ger författarna en mer ingående förklaring till slöseriet. I den här läroboken är man tydlig med att förklara att det inte enbart var Kristina som slösade, utan Gustav Adolf visade på samma

egenskaper tex. vid sin kröning.⁸⁵ Man förklarar det genom att de rika adelsmännen inte ville vara sämre, tävlade mot övriga Europa och samlade mängder av dyrbarheter på slotten. Denna politik är alltså inget nytt men det görs skillnad och den är att Kristina genomför politiken för att tillfredsställa sina behov och nöjen, medan de tidigare genomförde det för rikets bästa. I detta stycke om Kristinas slöseri tydliggörs Hirdmans genussystemets hierarki tydligt, det som män gör värderas och beskrivs mera positivt. Det som Kristina gör, vilket är detsamma som hennes far hade gjort, ses som ett undantag och förklaras som ett dåligt karaktärsdrag som driver Sverige och henne utför.

Att Kristinas styrka kopplas till fadern och svaghet till modern⁸⁶ kan tydligt kopplas till Karin Tegenborg Falkdalens centrala begrepp om att drottningens politiska kropp vanligtvis relateras till manliga egenskaper medan hennes individuella kropp förbinds med hennes kvinnliga egenskaper.⁸⁷ I samtliga läroböcker beskrivs Kristina genom att hon ärvde sin faders lysande snillegåvor och att hon med förvånande lätthet inhämtade stora kunskaper. Hennes oroliga själ och oberäkneliga karaktär hade hon ärvt av sin mor. Vad som tydligt kan urskiljas i den här beskrivningen är att mannen är normen, den som bistår med intellekt och kultur medan Kristinas negativa egenskaper kopplas till det kvinnliga, som hon också fick ärva av modern. Kristinas politiska kropp förklaras som fullkomlig i relation till fadern och normen för hur en regent skulle vara. Kristinas naturliga kropp brister i många avseenden vilket är kopplat till kvinnlighet. Den här slutsatsen kan tydligt appliceras till Karin Tegenborg Falkdalens föreställning om kungens två kroppar. Denna förklaring kan också kopplas till den samtida genuskontraktet om hur kvinnor och män ska vara, mannen är den fullkomliga och kvinnan den som är underordnad honom.

⁸⁵ Falk, Erik & Tunberg, Sven, *Svensk historia för gymnasiet*, 1931, s. 81

⁸⁶ Odhner, C.T. *Fäderneslandets historia samt grundlagen av Danmarks och Norges historia för gymnasiet*, 1907, s. 78

⁸⁷ Karin Tegenborg Falkdalen, *Kungen är en kvinna: Retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid*, 2003, s.21

6.3 Läroböcker mellan 1955–1978

Hur framställs drottning Kristinas intresse, egenskaper och abdikation?

Svensk historia från 1955

I läroboken *Svensk historia från 1955* nämns Kristina i samband med sin fars bortgång. Då hon bara var sex år tog Axel Oxenstierna över som för en lång tid framåt blev Sveriges verkliga regent.⁸⁸ När Kristina blev 18 år tog hon själv över styrelsen från Oxenstierna som då ansågs vara Sveriges regent.

Kristina beskrivs som högst ovanlig kvinna genom att hon hade ärvt sin faders lysande begåvning och hade ett begär att veta allt. Hon uppfostrades på samma sätt som en manlig regent och fick lära sig en hel del inom olika områden. Hon beskrivs som att hon hade ett sällsynt och snabbt intellekt och hade inga svårigheter att sätta sig in i politiska och administrativa frågor. Vidare beskrivs Kristinas dåliga egenskaper kopplat till modern genom att hon hade ett oroligt sinne, oberäknelig karaktär och inte hade tålamod. För finansiella frågor saknade hon helt intresse. Regeringen kämpade med de finansiella frågorna som även fanns under Oxenstiernas förmyndarregering. Då Kristina inte hade ett intresse för de finansiella frågorna förvärrades situationen, hon tog ingen hänsyn till detta utan utdelade donationer, gårdar och räntor åt olika personer. Resultatet av Kristinas handlande beskrivs genom att kronans inkomster minskade och att adelns ställning (som ökade enormt under hennes regeringstid) framkallade ett missnöje inom de ofrälste stånden.⁸⁹

Kristinas abdikation förklaras genom att hon spelade ut de ofrälse stånden mot högadeln och lyckades genomdriva att Karl Gustav erkändes som tronarvinge. De grundläggande finansiella problemen sköts på framtiden. Kristina hade också genomgått en religiös kris som blev avgörande för hennes öde. Hon blev katolik först i hemlighet och förstod att hon inte kunde bära Sveriges krona vilket ledde till att hon avsa sig tronen och tog avsked av sitt folk.

Läroboken avslutar genom att ställa sig frågan till varför Kristina övergav den tro, som hennes far gått i döden för och varför hon lämnade regeringen under en kritisk tid. Läroboken förklarar att forskningen strävat efter att finna förklaringar till hennes

⁸⁸ Tunberg Sven, Söderlund Ernst, *Svensk historia*, 1955, s. 151

⁸⁹ *ibid*, s. 152ff

handlingssätt men inte funnit några säkra resultat på detta samt att historikers uppfattning om Kristina som personlighet och regent har skiljt sig starkt från varandra.⁹⁰

Folkens historia från 1966

I läroboken *Folkens historia från 1966* nämns Kristina för första gången i samband med sin fars död, att hon var endast 6 år gammal och att en förmyndarregering var nödvändig att tillsättas.⁹¹

I läroboken ges en beskrivning av att samhället var splittrat mellan adeln och de ofrälse. Ju mer adelns ställning ökade desto mer försvagades kronan. De ofrälse stånden kände sig alltmer hotade av adelsmännens ökade ställning. De ofrälse stånden hoppades att deras situation skulle förbättras när Kristina tog över makten men hon hyste inte något intresse för dem. Kristina hade istället ett intresse för adlandet och donationsväsendet fortsatte och ökade mer än någonsin tidigare. Kristinas intresse låg i att nyttja den splittring som fanns mellan adeln och de ofrälste för att kunna nå sitt mål om att slutligen avsäga sig tronen. Hon sköt också Axel Oxenstierna åt sidan, som var hennes rådgivare.

Riksrådet ville att Kristina skulle gifta sig och säkra tronföljden. Men hon avskydde tanken på ett giftermål och började ”av allt att döma att vantrivas med regeringsstyren”.⁹² Man förklarar detta genom att hon kanske insåg att det statsfinansiella läget var ohållbart och att hon inte kände sig stark nog att stoppa utvecklingen. Istället övertalade hon riksrådet att hennes kusin Karl Gustav skulle ta över som tronföljare. I läroboken ges det två förklaringar till hennes beslut, men läroboken förtydligar att man inte vet med säkerhet vad som orsakade hennes, ”märkliga” beslut. Det ena som ges som förklaring är hennes intresse för katolicismen som kan ha spelat stor roll samt hennes intresse för konst och filosofi som hon fick mer av i Europa.

Värt att ta med är en analys av drottning Kristina som finns med i läroboken, som enligt läroboken täcker väl den bild av drottning Kristina, skriven av det franska sändebudet Chanut:

Hon har vanligen en mycket mild stämning, och hur säkert hon än framför sina ord, märker man tydligt att, det är en flickas tal. Understundom ändrar

⁹⁰ ibid, s. 156ff

⁹¹ Tham Wilhelm, Kumlien Kjell, Lindberg Folke, *Folkens historia 1:2*, 1966, s. 246

⁹² ibid, s.248

hon emellertid röst utan skenbar anledning eller tillgjordhet för att anlägga en starkare och mera kraftig än den, som tillkommer hennes kön..gå till fots eller rida på landet bär hon skor med en enda smula liknande karlarnas... Hon är outtröttlig i lantliga göromål, så att hon sitter till häst i tio timmar i sträck under en jakt.. På en kvart är hon klädd, och om man undantager stora högtidligheter, är en kam och en bandbit hennes enda hårprydnad. Likväl passar hennes vårdslösande hår icke illa hennes ansikte.⁹³

Grepp om historien 1 från 1978

I läroboken *Grepp om historien 1* från 1978 nämns Kristina i mycket mindre omfattning till skillnad från ovanstående läroböcker. Hon nämns i samband med att Axel Oxenstierna efterträdde Gustav Adolf då hans dotter Kristina var minderårig.⁹⁴ Vidare ges en kort beskrivning av drottningen, hon tillträdde regeringen men avsade sig kronan tio år senare, lämnade landet och blev katolik. Hon efterträddes av sin kusin Karl Gustav.⁹⁵ Man förklarar också att det är Kristinas förmyndarregering som bidrog till adelns inflytande i samhället.⁹⁶

6.4 Delanalys läroböcker mellan 1955 – 1978

I läroboken *Folkens historia* från 1966 tilldelas Kristina manliga attribut, vilket kan kopplas till Tegenborgs centrala begrepp om drottningens två kroppar. Kristina beskrivs genom att hon var outtröttlig i lantliga göromål, att hon kunde sitta i häst i tio timmar i sträck, samt att hon anlade en starkare och mörkare röst än den som tillkom hennes kön. Den här skildringen av Kristina är från ett franskt sändebud men finns ändå med i läroboken och där man skriver att den täcker väl bilden av drottningen, vilket är därför viktigt att ha med i analysen. I den här läroboken framgår det tydligt att det fanns en kvinnlig norm som Kristina inte följde. Hon gjorde anspråk på det manliga vilket gör att hon bryter mot genusnormen om isärhållandets logik av könen. Tegenborgs begrepp om drottningens två kroppar speglas i läroboken *Folkens historia* från 1966 där Kristina som kvinnlig regent tilldelas maskulina egenskaper vilka kan utläsas som beröm eftersom

⁹³ ibid, s.254

⁹⁴ Häger, Bengt Åke, *Grepp om historien 1*, 1978, s.67

⁹⁵ ibid, s. 66

⁹⁶ ibid, s. 67

maskulina egenskaper förknippas med en god härskare. Kristinas politiska kropp beskrivs som manlig då den delen av henne är en härskare.

Det ges två bilder av drottning Kristina i läroboken *Svensk Historia* från 1955, där hon beskrivs som intellektuell samt kunde sätta sig in i administrativa och politiska frågor. I samma lärobok ges en motsatt bild dvs att hon inte har några intressen för finansiella frågor. Det här kan framstå som en motsägelse för om hon var politiskt insatt, så som Kristina beskrivs att hon var, borde hon även ha haft ett intresse för finansiella frågor och kunna styra landet uppåt. Drottning Kristina valde istället att abdikera vilket i slutändan visar på att hon saknade uthållighet och förnuft att kunna styra landet.

Enligt Tegenborg Falkdalen finns en föreställning om att mannen av naturen är starkare och besitter mer uthållighet än kvinna vilket även framgår i läroböckerna om att Kristina brottades med att vara kvinna som samtidigt skulle ta sig an det manliga uppdraget, vilket var att försvara och upprätthålla ordningen i riket. Hon visade sin kvinnliga sida genom sina emotionella handlingar, genom att skänka gåvor och donationer. Hon kunde samtidigt inte ta sig an det manliga uppdraget då hon saknade förnuftet att styra landet. Kristinas olika sidor som beskrivs som manliga och kvinnliga kan också kopplas till Hirdmans genussystem.

En intressant koppling är att Kristina valde att följa det emotionella som beskrivs typiskt kvinnligt, då hon valde sina intressen före landet. Hennes intressen beskrivs i läroboken *Svensk historia* från 1955 som bl.a. konst och filosofi men även hennes intresse för katolicismen. Eftersom det var manliga egenskaper som Kristina representerade visar det på isärhållande logiker. Enligt isärhållandets logik förväntas det olika av män och kvinnor. Utifrån Hirdmans teori om isärhållande betraktas kvinnor och män som två olika varelser vilka också hör hemma i olika sfärer. Det som uppfattas som manliga egenskaper och sysslor värderas högre än de sysslor och egenskaper som kopplas till den kvinnliga sfären. Då Kristina var en kvinna hörde hon egentligen inte till den manliga sfären och kunde lättare bryta sig loss från den. En manlig regent förväntades följa normen, han skulle framstå som rationell och intellekt och kunde inte lika lätt abdikera och bryta sig loss från sin plikt.

I läroboken *Folkens historia* från 1966 beskrivs Kristinas manliga attribut i större kontext i hennes roll som regent och kvinna i sin samtid. Detta kan visa att ett genusperspektiv tas i beaktning i läroboken. Beskrivningen av Kristina visar på hur Kristina skiljer sig från

det kvinnliga attributet genom att hon ändrar sin röst för att anlägga en starkare och kraftigare röst, hur hon går till fots och rider med skor som liknar männens samt att hon är outröttlig i lantliga göromål. Beskrivningen ger en hint om dåtidens hinder för kvinnor i samhället i största allmänhet men kvinnor i maktposition i synnerhet. Kristinas roll som regent beskrivs av högt värde i och med att hon uppvisade på högst ovanliga egenskaper i det politiska spelet. Enligt läroboken *Svensk historia* från 1955 uppfostrades Kristina som en manlig regent och fick på så vis dessa goda manliga egenskaper och på så vis var unik. Det är det manliga hon får som gör henne unik, inte hennes kvinnlighet. Det är tydligt hur isärhållande framgår i dessa beskrivningar då man kopplar Kristinas goda egenskaper till det manliga attributet. Genom att man särhåller manligt och kvinnligt upprätthåller de kvinnornas underordning.

Något som är nytt i två av de tre granskade läroböckerna under den här perioden är att man har valt att avsluta med en mindre analys om att man med säkerhet inte vet varför Kristina har valt att abdikera och konvertera till katolicismen.

6.5 Läroböcker mellan 1995–2018

Hur framställs drottning Kristinas intresse, egenskaper och abdikation?

Historiens spegel från 1995

I läroboken *Historiens spegel* från 1995 nämns Kristina för första gången i samband med en förmyndarregering som fick styra landet efter Gustav Adolfs död, Kristina fick ta över när hon blev myndig.⁹⁷ I läroboken beskrivs Kristina som mycket intellektuellt begåvad och starkt kulturellt intresserad. Hon kunde i förbluffande drag stå upp för sig själv mot sina erfarna rådgivare. Hon såg till att det blev fred vilket avslutade det trettioåriga kriget. Man skriver i läroboken att inte ens Oxenstierna lyckades med fredsskapandet. Missnöjet i landet, riktat mot adeln, hade skett under Gustav Adolfs tid, fortsatt under förmyndarregeringen och ökade kraftigt under Kristinas regering.

Man förklarar Kristinas abdikation genom att det såg ut som om Kristina skulle bilda en allians med de ofrälse stånden vilket gjorde att man godkände Kristinas kusin Karl Gustav som arvfurste. Då detta var ett av Kristinas mål tog hon steget, som hon länge förberett,

⁹⁷ Oredsson Sverker, Andersson Lars, *Historiens spegel*, 1995, s. 129

att avsäga sig kronan. Efter att hon försäkrat sig om ett rikligt underhåll lämnade hon landet och övergick till den katolska tron.⁹⁸

Historien omkring oss från 2007

I läroboken *Historien omkring oss från 2007* nämns Kristina första gången i samband med att hon ärver tronen 1644 och att hon ”blev faktiskt krönt till kung!”⁹⁹. Under hennes regeringstid samt under hennes förmyndarregering började svenska staten att tömmas på pengar. Man beskriver att både Kristina och rådet sålde rätten att uppbära skatt från bönder till någon som skulle belönas.

I läroboken beskrivs det att Kristina kunde favorisera vissa adelsmän. En som blev favoriserad var Magnus Gabriel de la Gardie: ”De som blev favoriserade kallades för gunstlingar, och den främste av dem var rådsmedlemmen Magnus Gabriel de la Gardie. Ryktet pekade felaktigt ut honom som drottningens älskare”

Kristina avgick, och det beskrivs att Axel Oxenstierna grät och att hennes kusin Karl Gustav valdes till ny kung. Kristina reste till Rom och blev där hyllad av folket. Man skriver också att dåtidens Europa häpnade över detta beslut och i samband med detta skriver man att hon förrådade sin egen fars religion.

Läroboken förklarar att flera forskare pekar på att Kristina ville leva ett eget liv som inte var förenlig med dåtidens manligt styrda samhälle. Hennes egenskaper förklaras här som stark, kreativ och ärelysten.¹⁰⁰ I bildtexten står det att Kristina uppfostrades som en man och blev krönt till kung.¹⁰¹

Epos 2 och 3 från 2014

I Läroboken *Epos 2 och 3 från 2014* beskrivs Kristina som bara en av två regerande drottningar.¹⁰² Den andra nämns inte vid namn. Vidare beskriver läroboken att pga. att hon var så ung när hennes far dödades fick Sverige styras av en förmyndarregering under

⁹⁸ ibid, s. 146

⁹⁹ Hermansson Adler, Magnus, *Historien omkring oss*, 2007, s. 125

¹⁰⁰ ibid, s. 125

¹⁰¹ ibid, s. 124

¹⁰² Sandberg Robert, Douglas Christina, *Epos 2 och 3*, 2014, s.67

ledning av Axel Oxenstierna. Kristina skildes tidigt från sin mor då modern ansågs vara psykiskt ostabil och hade dåligt inflytande på Kristina.

Det var Gustav Adolf som bestämde att Kristina skulle uppfostras enligt den modellen som fanns på 1600-talet för hur en tronföljare skulle uppfostras. Den omfattande utbildningen som hon fick var mycket ovanligt för en flicka och skilde sig enormt från de övriga flickors utbildning inom familjen. Kristina beskrivs som att hon var intelligent och hade stora kunskaper.

Läroboken ger flera förklaringar till den rådande svåra situationen under den här perioden. Det var kriget som försvagade rikets ekonomi. Anledningen till Kristinas nyadlande (som upprörde många bönder), var ett sätt för henne att få stöd samt att adeln som fanns var för liten för att fylla alla positioner som ämbetsmän och officerare. De nyadlade var också mer lojala mot kungamakten än den gamla adeln.¹⁰³

Vidare beskrivs Kristinas abdikation genom att hon inte ville gifta sig. För att säkra tronföljden drev hon istället att hennes kusin, Karl Gustav, utsågs till tronföljare. Innan hon avsa sig tronen gjorde hon en överenskommelse med Karl Gustav, rådet och riksdagens ständer att få inkomster under sin livstid. Därefter konverterade hon till katolicismen och bodde i Rom under den största delen av sitt liv.¹⁰⁴

Läroboken försätter att föra en diskussion om Kristinas val av abdikation samt hennes vägran att gifta sig. Här lyfter författarna till läroboken olika synvinklar utifrån tre olika författare som ger möjliga förklaringar till ovanstående; historikern Curt Weibull, litteraturhistorikern Sven Stolpe samt professorn i gynekologi Elis Essen-Möller. Avslutningsvis menar författarna att det inte är intressant att veta exakt varför hon abdikerade eller inte ville gifta sig utan snarare att försöka att förstå hennes olika sidor i ljuset av den tid hon levde i.¹⁰⁵

Perspektiv på historien från 2018

I läroboken *Perspektiv på historien från 2018* beskrivs Kristina som gåtfull och fascinerande. Hon utmärkte sig genom sin intelligens, vetgirighet och självständighet. Hon fick en utbildning som var ovanligt för kvinnor vid den här tiden. Hennes intressen

¹⁰³ ibid, s.68

¹⁰⁴ ibid, s.69f

¹⁰⁵ ibid, s. 70-73

var konst och teater. Man beskriver i den här läroboken att redan vid hennes födelse gjorde hon ett tvetydigt intryck genom att man trodde att hon var en pojke och att man sköt salut så som seden var när en prins föddes. Här beskrivs att hennes far uttryckte när han såg att hon var en flicka att hon kommer bli slug med tiden trots att hon bedragit alla.

Vidare beskriver man att Kristina tog avstånd från den traditionella kvinnorollen. I läroboken skriver man att utländska ambassadörer rapporterade att hon gick klädd i enkel mansjacka och skor med låga klackar för att kunna röra sig lättare samt att hon ägnade sig åt jakt och kunde sitta till häst i tio timmar utan att bli trött.

Kristina tog aktivt del i landets styrelse men ägnade sig också åt att utveckla hovlivet i enlighet med hennes smak. Läroboken förklarar också att Kristina vägrade att gifta sig. Hennes abdikation förklaras genom att hon avgick till förmån för sin kusin Karl Gustav och begav sig i hemlighet till Rom och övergick till katolicismen.

Läroboken avslutar med att förklara att historikerna fortfarande diskuterar varför Kristina gjorde som hon gjorde och att historikerna är oeniga huruvida det var den religiösa omvändelsen eller henne längtan till en friare värld som resulterade i hennes val att abdikera.¹⁰⁶

6.6 Delanalys läroböcker mellan 1995–2018

I läroboken *Historiens spegel* från 1995 ges en övervägande positiv bild av drottning Kristina. För första gången nämner man att hon såg till, mer än Oxenstierna, att det blev fred vilket avslutade det trettioåriga kriget. Enligt Hirdman är det ur isärhållningen som den manliga normen legitimerats och i detta korta avsnitt framgår det tydligt hur man inte har värderat Kristinas framgång i freden i någon av de tidigare undersökta läroböckerna. På så vis framgår hierarkin tydligt, dvs. det som Kristina har bidragit med vad gäller freden är ett undantag och inget som man har valt att lyfta i de tidigare läroböckerna. Hennes insats blir snarare ett undantag som inte har varit värt att nämna i de äldre läroböckerna.

Genomgående är att i den sista undersökningsperioden är Hirdmans genussystem mindre framträdande. Utifrån hur man beskriver drottning Kristina i läroböckerna framgår isärhållandets logik av manligt och kvinnligt inte lika tydligt som tidigare. I

¹⁰⁶ Nyström Hans, Nyström Lars, Nyström Örjan, *Perspektiv på historien*, s. 178

beskrivningarna av Kristina blir hennes brott mot de traditionella genusnormerna något positivt utifrån det synsättet på genus som råder under den samtid som böckerna skrevs.

Under Kristinas samtid var det ovanligt med kvinnliga monarker, dessutom fanns en negativ syn på kvinnans förmåga; kvinnan var av naturen oförmögen och olämplig att styra.¹⁰⁷ I läroböckerna från den sista perioden och utifrån hur man ser på genus i modern tid blir Kristinas brott mot det traditionella genuset i hennes samtid, något positivt. Hur man ser på genus i modern tid återspeglas i beskrivningarna av Kristina i de nyare läroböckerna. Man väljer att bl.a. att lyfta i läroboken *Historiens spegel* från 1995, att Kristina såg till att det blev fred och att det trettioåriga kriget avslutades. I *Historien omkring oss* från 2007 skriver man att Kristina ”blev faktiskt krönt till kung”¹⁰⁸ vilket kan tolkas i positiva ordalag. Kristinas positiva gärningar och egenskaper lyfts fram i dessa läroböcker genom att hon kunde stå upp för sig själv och såg till att det blev fred.

Tegenborg Falkdalens ”drottningens två kroppar” är inte lika framträdande i läroböckerna från den sista perioden. Utifrån Tegenborg Falkdalens teori om de två kropparna blir det tydligare i de tre sista läroböckerna att man inte skiljer på Kristinas politiska och individuella kropp. Hon beskrivs som en mer sammansatt person som får lov att ha flera egenskaper. I dessa läroböcker kopplas inte hennes svaghet till modern och styrka till fadern. I dessa läroböcker blir beskrivningarna av de traditionella genusrollerna, där manligt och kvinnligt hålls isär och där det manliga dominerar och framstår som ”styrka”, inte lika framträdande. Detta visar också tydligt hur man ser på genus under perioden som läroböckerna skrevs under.

Att tillhöra normen innebär att tillskrivas en självklar position som inte behöver förklaras eller försvaras. Att stå utanför normen innebär en sämre position. I de nya läroböckerna står Kristina delvis utanför normen men det innebär inte att hon tillskrivs en negativ beskrivning. I läroböckerna från den sista perioden beskrivs Kristina som en förebild som vågade stå utanför normen. Hennes intressen, hennes val att abdikera (som förr sågs som förräderi) samt att hon vågade frigöra sig visar på hur viktigt det är att ifrågasätta normer och att det i är något negativt att stå utanför normen. Det är först när kvinnor och män har lika inflytande över normen som jämställdhet kan uppnås, vilket framgår att vi är på god väg att uppnå i de nyare läroböckerna.

¹⁰⁷ Tegenborg Falkdalen, Karin, *Kungen är en kvinna*, 2003, s. 46

¹⁰⁸ Hermansson Adler, Magnus, *Historien omkring oss*, 2007, s. 125

7. Analys

Vilka likheter och skillnader finns det på hur drottning Kristina skildras i samtliga läromedel utifrån ett genusperspektiv?

Det har framkommit flera intressanta observationer i undersökningen. Fri tolkning kan leda till flera slutsatser och mina är öppna för diskussion

Vad som framgår i avhandlingen *Kungen är en kvinna* av Karin Tegenborg Falkdalen är att beskrivningen av drottning Kristina har varit varierande i de äldre läroböckerna. Den negativa bilden av drottningen har i större utsträckning varit negativ,¹⁰⁹ vilket också framgår tydligt i min undersökning. De tidiga läroböckerna beskriver en negativ kvinnosyn som ger uttryck för både tidstypiska och patriarkala föreställningar om kvinnan och hennes roll. Det kan ses som ett uttryck för genussystemet, att kvinnan skulle vara underordnad mannen. Ett exempel är att Kristina bröt dåtidens norm genom att inte gifta sig samt genom att hon gick sin egen väg. De senare läroböckerna ger en mer positiv kvinnosyn genom att de lyfter Kristinas val och intressen som positiva och visar att hon är en förebild som kunde gå sin väg. Den här positiva bilden av drottning Kristina som speglar sig i de nyare läroböckerna visar tydligt på att kvinnoforskningen har haft markant betydelse och som nu återges sig i det samtida samhället i form av läroböcker. Amanda FitzSimons C-uppsats *Ett genusperspektiv på historien förändrar den* bekräftar också den här bilden av att man i de tidigare läroböckerna beskrev Kristina mer utifrån hennes kön till att man i de senaste beskriver henne i större utsträckning som politisk varelse.

En skillnad mellan den första och sista undersökningsperioden är hur förväntningarna på drottning Kristina beskrevs. I den första undersökningsperioden framgår det tex. att hon förväntades sköta hushållet och att hennes politiska gärning var dålig. Detta kan kopplas till hur Anita Göransson beskriver i *Sekelskiften och kön*¹¹⁰, från första hälften av 1800-talet, att kvinnor inte sågs som kompetenta att ersätta män eller ingå i samma

¹⁰⁹ Tegenborg Falkdalen, Karin, *Kungen är en kvinna*, 2003, s.201

¹¹⁰ Göransson, Anita, 2000, *Sekelskiften och kön: strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*, s. 106f

sammanhang som dem samt att kvinnor hänvisades till de traditionella kvinnliga områdena. Det framgår att genussystemet från 1800-talet lever kvar i de första undersökta läroböckerna. Genuskontraktet var då mer tydligt och framträdande, vilket tydligt märks i läroböckerna från den perioden.

De traditionella föreställningarna om manligt och kvinnligt är inte lika framträdande i den sista undersökningsperioden, vilket också är tydligt i Anita Göranssons beskrivning av manligt och kvinnligt under 2000-talet. År 2000 är inte längre kvinnors handlingsförmåga eller auktoritet ifrågasatt. Det märks i beskrivningen av drottning Kristina då man har tagit ett steg tillbaka i beskrivningen av henne, tex i beskrivningen av hennes egenskaper och beslutet att abdikera. Man har skalat bort de värderande ordalagen som framgår i de äldre läroböckerna, som tydligt visar på dåtidens föreställningar om manlig och kvinnligt. Istället beskrivs Kristina i mer positiva och icke värderande ordalag då hon framstår som en självständig kvinna som vågade gå sin väg. Hon var en regent och en kvinna som stack ut och som vågade bryta mot dåvarande normer. I de äldre läroböckerna märks även tydligt hur manligt och kvinnligt hålls isär samt hur fördömande hennes val var.

Sättet att se på genus i modern tid speglar sig i de nyare läroböckerna på så vis att man beskriver Kristina och hennes val som något positivt och att hon bröt genusnormen och på så vis framstår som en förebild. Det är tydligt att genus konstrueras utifrån historiska, kulturella och sociala sammanhang och vad som anses vara manligt och kvinnligt är något som förändras hela tiden. Resultatet i

Det är först i de två sista undersökta läroböckerna, i *Epos 2 och 3* från 2014 samt *Perspektiv på historien* från 2018 som läroboksförfattarna anlägger ett genusperspektiv på Kristinas val att förbli ogift. I Ann-Sofie Ohlanders rapport ”*Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia: en granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*” framkommer det inte läggs ett genusperspektiv eller jämställdhetsperspektiv på de namngivna kvinnorna i läroböckerna från 2003 och 2008 som hon undersökte. Vad som framgår i min undersökning är detsamma; det saknas ett genusperspektiv i alla läroböcker fram till 2014. Det går att dra slutsatsen att Ohlanders resultat kan ha haft inverkan på läroböckerna som producerades efter utgivningen av hennes rapport, 2010, då de sista läroböckerna anlägger ett genusperspektiv på drottning Kristinas val att förbli ogift.

I läroboken *Grepp om historien 1* från 1978 nämns Kristina i mycket mindre omfattning till skillnad från alla undersökta läroböcker. Detta framgår även i Jörgen Gustavssons avhandling *Historielärobokens föreställningar*, dvs att det är tunnsått med upplysningar om drottning Kristina i historieläroböckerna från 1970-talet.¹¹¹ Författaren ger inte en förklaring till varför det var på det sättet. Den kan förklaras genom att den feministiska kampen som ägde rum i Sverige runt 70-talet inte riktigt tog fäste i läroböckerna från 70- och 80-talet. Under den här perioden propagerade inte läromedlen, som tidigare, för patriotism, nationalism och tron på Gud, utan fokuserade mer på fred och demokrati. Man fann helt enkelt andra viktigare saker att lägga fokus på och Kristinas roll i den svenska historien blev under den här perioden mindre viktigt, då nationalismen inte ansågs vara i fokus.

Det märks en tydlig skillnad mellan hur författarna beskriver Sveriges finansiella kris under drottning Kristinas tid. I läroboken *Svensk historia* från 1955 lägger man till en förtydligande om att regeringen kämpade med de finansiella frågorna under Kristinas förmyndarregering. Det är en förklaring som helt saknas i de äldre läroböckerna. I läroböckerna från den tredje perioden avtar förklaringen på Sveriges finansiella kris och försvinner helt efter läroboken *Historien omkring oss* från 2007. I de två sista läroböckerna ligger mer fokus på Kristina ur ett genusperspektiv.

I de tidigare läroböckerna förklaras orsakerna till Kristinas svek och misslyckande ofta med hennes karaktär då hon beskrivs som oseriös och icke plikttrogen vilket ledde till ett stort slösande med statens tillgångar. Kristinas misslyckande skedde då hon led brist på ansvarstagande och var självcentrerad. I grunden beskrivs Kristina som en negativ förebild i de äldre läroböckerna, ett exempel på hur man inte ska vara, dvs sätta sig själv främst. Hennes positiva egenskaper och höga kunskapsnivå, som kommer fram i läroböckerna förklaras som tack vare hennes fadersarv. I läroböckerna från den senare undersökningsperioden lyfter man istället Kristinas ovannämnda dåliga karaktärsdrag som positiva och visar på att Kristina vågade gå sin egen väg och gjorde det som hon tyckte om allra mest, utan att tänka på vad omgivningen tyckte. Här får läsaren en bild av Kristina som en god förebild som också speglar den tiden som läroböckerna skrevs under.

¹¹¹ Gustafsson, Jörgen, *Historielärobokens föreställningar: påbjuden identifikation och genreförändring i den obligatoriska skolan 1870–2000*, 2017, s. 114

Det är inte längre en dålig konsekvens av hennes handlande utan snarare en positiv uppmaning om att Kristina gick sin egen väg.

Något som lyfts fram i samtliga perioder är Kristinas kunskaper. Hennes goda egenskaper beskrivs genom att hon hade förmågan att tillägna sig ny kunskap och var intelligent. Enligt Jörgen Gustafssons avhandling, *Historiebokens föreställningar*, anser författaren att man måste förklara Kristinas kunskaper genom hennes begåvning. I Gustafssons avhandling framgår det att det är genom fadern, Gustav Adolf, som denna begåvningen kommer från i de tidigare läroböckerna. Detta resultat framgår även i min undersökning då man kopplar Kristinas goda egenskaper och framförallt hennes kunskaper till fadern. Redan i den andra undersökningsperioden börjar denna koppling, som har med hennes kunskaper till fadern, att avta för att helt försvinna i den sista undersökningsperioden.

Enligt Karin Tegenborg Falkdalen fanns det skillnader på hur flickor och pojkar uppfostrades under tiden då Kristina var verksam drottning. Dessa skillnader var relaterade till deras kön och sociala roll, pojkar uppfostrades mot en framtida karriär som ämbetsmän eller hovmän. Flickors uppfostran var kopplad till en framtid inom salonglivet samt att utbildningen bestod av moderna språk, litteratur och estetiska ämnen.¹¹² Detta exempel speglar tydligt dåtidens genusystem av kvinnor och män, män gör en sak och kvinnor en annan, i särhållandet är konstant och genomsyras av förlegade könsrollsmönster vilka konsekvent underordnar kvinnorna. Intressant att nämna är att drottning Kristina uppfostrades inte inom ramen för det här idealet utan följde principen för en manlig uppfostran.

Angered Eilards resultat i avhandlingen *Modern, svensk och jämställd* visar på att flickorna sågs som ordentligare än pojkarna i början av hennes undersökningsperiod från 1960-talet. Dessa tydliga könsmonster luckrades upp med tiden där kvinnor och män blev allt mer jämställda med tiden. Resultatet kan även appliceras på hur bilden av drottning Kristina har förändrats. I de tidigare läroböckerna skilde hon sig åt på så vis att hon inte var ordentlig utan snarare förrådde landet. I de senare läroböckerna som har undersökts beskrivs en mer positiv bild av Kristina och på så vis blir hon mer jämställd med män och ses som en förebild snarare än en förrädare. Framställningen av män och kvinnor blir allt mer jämlikt med tiden vilket framgår i både Eilards och min undersökning.

¹¹² Karin Tegenborg Falkdalen, *Kungen är en kvinna: Retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid*, 2003, s.136

Den nationalistiska andan som framkommer i Tingstens resultat och som tydligt avtar i slutet av hans undersökningsperiod finns också som stöd i min undersökning. Läroböckerna från den första perioden var mer nationalistiska på så vis att de beskrev Kristina och hennes regeringstid som väldigt stora, hon var på så vis integrerad i texten om Sveriges historia. Sveriges ställning till övriga Europa samt de krig som fördes beskrivs mer utförligt i läroböckerna från första perioden till skillnad från läroböckerna från andra och tredje perioden. I läroböckerna från den sista perioden beskrivs Kristina i särskilda avsnitt och blir inte integrerad i texten vilket även kan bekräftas i Ann-Sofie Ohlanders rapport ”*Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia: en granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*”, där kvinnor ägnas särskilda avsnitt.

8. Slutdiskussion

Syftet med den här studien har varit att undersöka bilden av drottning Kristina och hur den har förändrats eller bibehållits i svenska historieböcker för gymnasiet mellan perioden 1907–2018 utifrån ett genusperspektiv. Efter den genomförda analysen framgår det att bilden av drottning Kristina har gått från att beskriva hennes regeringsperiod och personlighet på ett negativt sätt i läroböckerna från den första perioden till att i de senaste läroböckerna beskriva henne som drottningen som bröt könsnormerna. Inte nog med att hon var kvinna och blivande kung, hon hade också deklarerat att hon inte tänkte gifta sig och därmed heller inte skaffa barn, dvs tronarvingar. Det märks tydligt i de två sista läroböckerna hur man väljer att anlägga ett genusperspektiv i beskrivningen av drottning Kristina, något som helt saknas i de övriga läroböckerna. En ökad genusmedvetenhet i de sista läroböckerna är något som tydligt framgår i läroböckerna.

Vad som var påtagligt i undersökningen är hur svårt det kan vara att se på manligt och kvinnligt så nära ens egen samtid, då man själv är en del av den tiden som man undersöker. Det var en utmaning att analysera läroböckerna under den sista perioden då jag själv är en produkt av den tiden. När jag tittade tillbaka i de äldre läroböckerna var det lättare att föra ett resonemang kring genussystemet och de rådande normerna då dessa var mer påtagliga och trädde tydligare fram.

Utifrån metoden som jag har valt är det viktigt att förstå hur samhällsfenomen framställs och därför är det viktigt att ta hänsyn till att Odhners läroböcker fanns med under många decennier, ända in på 1950-talet. Det är viktigt att ha i åtanke att det sker en förändring över tid och hur författare skriver speglas i läroböckerna. Odhner var en produkt av den tiden han verkade under, precis som dagens läroböcker speglar vårt samhälle.

Att utgå från metoden som jag har valt kan tyckas vara snävt eller leda in på ett visst spår men att göra någon form av urval är nödvändigt. Att analysera och registrera allt kan vara omöjligt och därför behövs det en guide, dvs. en vägledning över vad som kan vara intressant att undersöka.¹¹³ Därför var mitt val av Selanders metod nödvändig och avgörande för vad jag skulle undersöka. Med tanke på undersökningens frågeställningar var valet av metod också den som jag ansåg vara den som var lämpligast för analysen. Vid en innehållsanalys är det också viktigt att materialet avgränsas¹¹⁴, vilket är något jag har tillämpat i min undersökning. Jag anser därför att metoden går ihop med min studies syfte, som avser att undersöka hur bilden av drottning Kristina framställs i läroböcker.

Mina genusglasögon, dvs mina teoretiska utgångspunkter, har varit till stor hjälp för att analysera den insamlade empirin och har varit ett hjälpmedel för hur jag ska tolka den. Utifrån mitt syfte och frågeställningar samt undersökningens karaktär anser jag att de valda teorierna har fungerat väl då jag har utgått från ett genusperspektiv i min uppsats.

Avslutningsvis har lärarna och skollädaingen det yttersta ansvaret för att läroplanernas mål om jämställdhet integreras i undervisningen. Samtliga undersökta läroböcker kan med stor fördel användas i undervisningssyfte. De läroböcker som inte belyser drottning Kristina i lika stor omfattning kan med fördel användas för att väcka diskussion hos eleverna och stimulera till analytiskt tänkande. De äldre läroböckernas framställning av drottning Kristina kan jämföras med nyare och förhoppningsvis ge insikter till eleverna om vilken förändring som har ägt rum utifrån ett genusperspektiv. Utifrån den synliga förändring som har framkommit i undersökningen om bilden av drottning Kristina åskådliggör läroböckerna också tydligt hur manligt och kvinnligt har förändrats i läroböckerna som i sig speglar i den forskning som har ägt rum. Betydelsen av

¹¹³ Charlotte, Bengtsson, "Hur hittar man en bra väg?" ingår i Gunilla Jarlbro (red.): *Vilken metod är bäst-ingen eller alla?* 2000, s. 50

¹¹⁴ Bergström & Boréus, 2012, s. 87

forskningen är slående och utan den hade det inte varit möjligt att synliggöra dessa förändringar.

Att anlägga ett genusperspektiv och ta fasta på hur både manliga och kvinnliga monarker framställs skulle kunna vara ett förslag till vidare forskning och därmed vidga forskningsfältet ytterligare.

Käll- och Litteraturförteckning

Källor

Andersson, Lars M. & Oredsson, Sverker (red.), *I historiens spegel: långa linjer och tvärsnitt*, Akademiförlaget, Göteborg, 1995

Falk, Erik & Tunberg, Sven, *Lärobok i svensk historia för gymnasiet. Nya tiden*, Norstedt, Stockholm, 1931

Hermansson Adler, Magnus, *Historien omkring oss A*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2007

Häger, Bengt Åke, *Grepp om historien D. 1 Medeltiden till och med upplysningstiden*, Studentlitteratur, Lund, 1978

Nyström, Hans, Nyström, Lars & Nyström, Örjan, *Perspektiv på historien Plus*, Andra upplagan, Gleerups, Malmö, 2018

Odhner, Clas Theodor, *Lärobok i fäderneslandets historia samt grunddragen av Danmarks och Norges historia för gymnasiet*, Ny, efter förf:s död omarb. uppl., Norstedt, Stockholm, 1906

Odhner, Clas Theodor, *Lärobok i fäderneslandets historia för realskolan: och svensk samhällslära*, 27. uppl. av C. T. Odhners lärobok, Sv. bokförlaget. (Norstedt), Stockholm, 1940

Sandberg, Robert & Douglas, Christina, *Epos: historia. 2 och 3*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2014

Tham, Wilhelm, Kumlien, Kjell & Lindberg, Folke, *Folkens historia: lärobok för gymnasiet. 1:2*, Stockholm, 1966

Tunberg, Sven & Söderlund, Ernst, *Svensk historia för gymnasiet*, [3. tr.], Norstedt, Stockholm, 1955

Litteratur

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, 2., [uppdaterade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2008

Ammert, Niklas (red.), *Att spegla världen: läromedelsstudier i teori och praktik*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2011

Ammert, Niklas, *Det osamtidas samtidighet: historiemedvetande i svenska historieläroböcker under hundra år*, Lund : Lunds universitet, 2008, Uppsala, 2008

Blom, Ida & Göransson, Anita (red.), *Sekelskiften och kön: strukturella och kulturella övergångar år 1800, 1900 och 2000*, Stockholm, 2000

Carlsson Wetterberg, Christina & Jansdotter, Anna (red.), *Genushistoria: en historiografisk exposé*, Studentlitteratur, Lund, 2004

Eilard, Angerd, *Modern, svensk och jämställd: om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962-2007*, Lärarutbildningen, Malmö högskola, Malmö, 2008
http://dspace.mah.se/bitstream/2043/5588/3/avhandling_eilard.pdf

Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, 2., utök. uppl., Liber, Stockholm, 2015

Gustafsson, Jörgen, *Historielärobokens föreställningar: påbjuden identifikation och genreförändring i den obligatoriska skolan 1870–2000*, Uppsala universitet, 2017, Uppsala, 2017

Hirdman, Yvonne, ”Genussystemet - reflektioner kring kvinnors sociala underordning” ingår i Carlsson Christina & Jansdotter Anna (red.): *Genushistoria, en historiografisk exposé*, Lund, 2004

Johnsson Harrie, Anna, *Staten och läromedlen [Elektronisk resurs] : En studie av den svenska statliga förhandsgranskningen av läromedel 1938-1991*, Linköping University Electronic Press, Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2009, Linköping, 2009
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-18312>

Långström, Sture, *Författarröst och lärobokstradition [Elektronisk resurs] : en historiedidaktisk studie*, Umeå, 1997
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-61516>

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, Skolverket, Stockholm, 2011

Ohlander, Ann-Sofie, *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia [Elektronisk resurs] en granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan*, Fritze, Stockholm, 2010
<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2010/02/sou-201010/>

Selander, Staffan, *Lärobokskunskap: pedagogisk textanalys med exempel från läroböcker i historia 1841-1985*, Studentlitteratur, Lund, 1988

Almqvist Nielsen, Lena, *Förhistorien som kulturellt minne: historiekulturell förändring i svenska läroböcker 1903-2010*, Umeå Universitet, Lic.-avh. Umeå : Umeå universitet, 2014, Umeå, 2014

Tegenborg Falkdalen, Karin, *Kungen är en kvinna [Elektronisk resurs] : retorik och praktik kring kvinnliga monarker under tidigmodern tid*, Institutionen för historiska studier, Umeå, 2003
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-60249>

Tingsten, Herbert, *Gud och fosterlandet: studier i hundra års skolpropaganda*, Norstedt, Stockholm, 1969

Zander, Ulf, *Fornstora dagar, moderna tider: Bruk av och debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte*, Lund, 2001

C-uppsats

Andersson, Mikael & Lind, Gustav, *Drottning Kristina*, C-uppsats, Uppsala universitet, 2017

FitzSimons, Amanda, *Ett genusperspektiv på historien förändrar den*, C-uppsats, Högskolan i Jönköping, 2015

Rapport

I enlighet med skolans värdegrund?: en granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker, Skolverket, Stockholm, 2006

I enlighet med skolans värdegrund?: en granskning av hur etnisk tillhörighet, funktionshinder, kön, religion och sexuell läggning framställs i ett urval av läroböcker, Skolverket, Stockholm, 2006

Internetreferenser

Dick, Harrison, "Sveriges historia är dess konungars", svenska dagbladet; <http://blog.svd.se/historia/2012/10/06/sveriges-historia-ar-dess-konungars/>, 2012, hämtad 2018-11-12.

Tidskriftsreferenser

Berggren, Anne Marie, *Genusbegreppet - dess idéhistoriska utveckling och politiska innebörd*; vetenskaplig tidskrift; vol 113; nr 2, 2011, 2018-11-07
<http://journals.lub.lu.se/index.php/st/article/view/8337/7475>